

โอวาทปาฏิโมกข์กับการเผยแผ่พระพุทธศาสนา Ovādapātimokkha and the Propagation of Buddhism

พระประธาน ขยาภิรโต (อร่ามวานิชย์)¹, บุญร่วม คำเมืองแสน² และ พระมหาพจน์ สุวโจ³
Phra Prasan Jayābhirato (Aramvanich)¹, Boonruam Khammuangsaen² and
Phramaha Phocana Suvaco³

Received September 19, 2021 & Revised November 4, 2021 & Accepted November 14, 2021

บทคัดย่อ

โอวาทปาฏิโมกข์คือหลักคำสอนของพระพุทธศาสนาที่พระพุทธเจ้าทรงแสดงแก่พระอรหันตสาวก โดยสาระสำคัญของโอวาทปาฏิโมกข์นั้น เป็นนโยบายหลักในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา เป็นการสร้างความเข้าใจ ความชัดเจนในหลักการและวิธีการให้แก่คนทั้งหลายและหลักการนั้นต้องดำเนินอยู่ในแนวทางแห่งความพ้นทุกข์ วัตถุประสงค์ในการแสดงโอวาทปาฏิโมกข์สรุปได้ 5 ประการ ดังนี้ 1) เพื่อแสดงถึงอุดมการณ์ หลักการ และวิธีการ อันเป็นหัวใจสำคัญของพระพุทธศาสนาเกี่ยวกับการเผยแผ่พระพุทธศาสนา 2) เพื่อวางรากฐานพระพุทธศาสนาให้มั่นคงด้วยการแสดงจุดยืนในการเผยแผ่อันเป็นทั้งอุดมการณ์ หลักการ และวิธีการที่สำคัญของพระพุทธศาสนาให้ปรากฏแก่สังคม 3) เพื่อเป็นการทบทวนในอุดมการณ์ หลักการ และวิธีการที่สำคัญของพระพุทธศาสนาแก่พระอรหันตสาวกทั้ง 1,250 รูป ในการรับทราบและให้สามารถเข้าใจมากยิ่งขึ้นในการนำไปเผยแผ่พระพุทธศาสนา 4) เพื่อประกาศยืนยันความเกิดขึ้นและมั่นคงของพระพุทธศาสนาให้ปรากฏแก่สังคม โดยเฉพาะกับนักคิดทางศาสนา ในสมัยนั้นให้ทราบโดยทั่วกัน และ 5) เพื่อแสดงธรรมแก่พระอรหันต์ทั้ง 1,250 รูป ความสำคัญของโอวาทปาฏิโมกข์ มี 13 ประการ คือ หลักการ 3 อุดมการณ์ 4 และวิธีการ 6 พระพุทธเจ้าทรงใช้หลักการดังกล่าวในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาสอดคล้องกับคำสอนสำคัญทางพระพุทธศาสนา คือ หลักไตรสิกขาที่คนทั้งหลายเมื่อปฏิบัติตามสามารถบรรลุจุดมุ่งหมายสูงสุดของพระพุทธศาสนาได้ คือ นิพพาน

คำสำคัญ : 1. โอวาทปาฏิโมกข์, 2. การเผยแผ่พระพุทธศาสนา

¹บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย,

¹Graduate School, Mahamakut Buddhist University

²อาจารย์ประจำหลักสูตรปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพุทธศาสนาและปรัชญา มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

²Lecturer, Doctor of Philosophy Program in Buddhism and Philosophy, Mahamakut Buddhist University

³อาจารย์ประจำหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาปรัชญา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

³Lecturer, Master of Arts Program in Philosophy, Mahachulalongkornrajavidyalaya University

Email : Danghu@hotmail.com

Abstract

Ovādapātimokkha is the teachings of Buddhism that Buddha gave to his disciples. The essence of the Ovādapātimokkha sermons is the main policy in propagating Buddhism to create understanding clarity in principles and methods. It is given to people and must be carried out in the path of salvation. The objectives of the Ovādapātimokkha can be summarized as follows: 1) to demonstrate the ideology, principles, and methods that are the heart of Buddhism in relation to the propagation of Buddhism. 2) To lay a solid foundation of Buddhism by showing the position of propagating which is both the ideology, principles and methods of Buddhism to appear to society. 3) To review the ideology, principles, and important methods of Buddhism for the 1,250 Arahant disciples in order to acknowledge and understand them more in propagating Buddhism. 4) To announce their emergence and stability of Buddhism to appear to society especially with religious thinkers in those days to be informed generally and 5) to preach the Dharma to all 1,250 arhats. The importance of the Ovādapātimokkha consists of 13 principles: 3 principles, 4 ideologies, and 6 methods. The Buddha used these principles in propagating Buddhism in accordance with important Buddhist teachings. It is the threefold principle that people, when following them, can attain the highest goal of Buddhism, nirvana.

Keywords : 1. Ovādapātimokkha, 2. Propagation of Buddhism

1. บทนำ

ภายหลังการตรัสรู้ของพระพุทธเจ้าสัมโพธิญาณของพระศาสดาสัมมาสัมพุทธเจ้านั้น พระพุทธองค์ได้เสด็จไปยังป่าอิสิปตนมฤคทายวันเพื่อแสดงธรรมจักรกัปปวัตตนสูตรโปรดปัญจวัคคีย์ ทำให้อัญญาโกณฑัญญะได้ดวงตาเห็นธรรม พระพุทธองค์ทรงประทานเอทิภิกขุอุปสัมปทาให้แก่อัญญาโกณฑัญญะซึ่งถือว่าเป็นพระสงฆ์รูปแรกในพระพุทธศาสนา ทำให้พระรัตนตรัยครบองค์สาม พระพุทธศาสนาจึงอุบัติขึ้นในโลกเป็นครั้งแรก การประกาศศาสนาของพระศาสดาสัมมาสัมพุทธเจ้านั้น ในเบื้องต้นมีพระอรหันตสาวก 60 องค์ ซึ่งถือว่าเป็นพระธรรมทูตชุดแรกที่ทรงส่งออกประกาศพระศาสนา พระพุทธองค์ได้ทรงประทานโอวาทไว้ว่า “ดูกรภิกษุทั้งหลาย พวกเธอจงเที่ยวจาริก เพื่อประโยชน์และความสุขแก่ชนหมู่มาก เพื่ออนุเคราะห์โลก เพื่อประโยชน์เกื้อกูลและความสุขแก่ทวยเทพและมนุษย์ พวกเธออย่าได้ไปรวมทางเดียวกันสองรูป จงแสดงธรรมงามในเบื้องต้น งามในท่ามกลาง งามในที่สุด จงประกาศพรหมจรรย์พร้อมทั้งอรรถทั้งพยัญชนะครบบริบูรณ์ บริสุทธิ สัตว์ทั้งหลายจำพวกที่มีรูปลีคือกิเลสในจักรุน้อย มีอยู่ เพราะไม่ได้ฟังธรรมย่อมเสื่อม ผู้รู้ทั่วถึงธรรม จักมี ดูกรภิกษุทั้งหลาย แม้เราก็จักไปยังตำบลอุรุเวลาเสนานิคมเพื่อแสดงธรรม” (วิ.มหา.4/32/32) สำหรับพระพุทธองค์ได้จาริกสั่งสอนเหล่าเวไนยสัตว์ทั้งหลายทั่วทุกชนบทให้รู้แจ้งเห็นจริงในหลักธรรมที่ทรงตรัสรู้ ทรงใช้หลักและวิธีการสอนให้เหมาะสมกับบุคคลประเภทต่างๆ โดยคำนึงถึงตัวผู้ฟังและเนื้อหาที่เหมาะสมเป็นหลัก พุทธวิธีที่ทรงใช้คือ 1) สันทสนา คือ สอนแบบอธิบายให้เห็น

ชัดเจนแจ่มแจ้ง เหมือนจูงมือให้ไปดูไปเห็นกับตา 2) สมาทปนา คือ สอนแบบจูงใจ ปลุกใจให้ผู้ฟังอยากนำไปปฏิบัติ เกิดศรัทธา มีผลในทางเปลี่ยนเจตคติหรือพฤติกรรมของตน จูงใจให้น้อมนำเอาไปใช้ในชีวิตประจำวัน 3) สมุตเตชนา คือ สอนปลุกใจให้แก่วัยรุ่นเกิดความเชื่อมั่นในตนเอง มีความกระตือรือร้นในการทำให้ไปสู่เป้าหมายให้กำลังใจด้วยการยกตัวอย่างผู้ที่ประสบความสำเร็จ และ 4) สัมปหังสนา คือ สอนโดยการสร้างบรรยากาศให้มีความสุข สนุกสนาน มีความเป็นกัลยาณมิตร ผู้ฟังเกิดปิติในการฟัง (องค์การเผยแผ่วัดประยุรวงศาวาสวรวิหาร, 2554) ด้วยพุทธวิธีการสอนดังกล่าวทำให้ประชาชนทั้งหลายเกิดปัญญาเข้าใจในหลักคำสอนของพระพุทธศาสนา หันมายอมรับนับถือพระพุทธศาสนามากขึ้นจนพระพุทธศาสนาเป็นที่รู้จักแพร่หลายในทุกแคว้น

โอวาทปาฏิโมกข์เป็นหลักคำสอนสำคัญที่ถือว่าเป็นหัวใจของพระพุทธศาสนาที่พระศาสดาสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงตรัสแก่พระอรหันต์ 1,250 รูป ผู้ไปประชุมกันโดยมิได้นัดหมาย ณ พระเวฬุวนาราม ในวันเพ็ญเดือน 3 ที่เราเรียกกันว่า วันมาฆบูชา (สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์, 2561) โอวาทปาฏิโมกข์ยังเป็นปาฏิโมกข์ที่พระพุทธองค์ทรงแสดงตลอดปฐมโพธิกาล คือ 20 พรรษาแรก เฉพาะครั้งแรกในวันเพ็ญเดือนมาฆะ (เดือน 3) หลังจากตรัสรู้แล้ว 9 เดือน เป็นการแสดงปาฏิโมกข์ที่ประกอบด้วยองค์ 4 เรียกว่า จาตุรงคสันนิบาต ซึ่งมีเพียงครั้งเดียวในพระศาสนาของพระพุทธเจ้าองค์หนึ่ง ๆ (วิกิพีเดีย สารานุกรมเสรี, 2564) จาตุรงคสันนิบาต นั้นคือ 1) วันนั้นเป็นวันเพ็ญมาฆปุรณมี 2) พระภิกษุ 1,250 องค์มาประชุมกันโดยมิได้นัดหมาย 3) พระภิกษุเหล่านั้นล้วนเป็นพระอรหันต์ และ 4) พระภิกษุเหล่านั้นล้วนเป็นเอหิภิกขุ คือพระพุทธเจ้าทรงกล่าวให้อุปสมบทด้วยพระองค์เอง (พระมหาสุริยา อภิวิฑฒโน, 2563) เนื้อหาหลักของโอวาทปาฏิโมกข์เป็นคำประพันธ์ภาษาบาลีที่พระสังคีติกาจารย์ได้ประพันธ์ขึ้นไว้ 3 คาถากึ่งโดยวรรคแรกที่เรียกว่าหลักการ 3 อธิบายถึงหลักคำสอนสำคัญของพระพุทธศาสนา 3 ข้อ วรรคที่ 2 ที่เรียกว่าอุดมการณ์ 4 อธิบายถึงข้อปฏิบัติและจุดยืนที่บรรพชิตต้องถือปฏิบัติ และวรรคสุดท้ายกับอีกกึ่งคาถาที่เรียกว่า วิธีการ 6 อธิบายถึงกลยุทธ์ที่ภิกษุผู้เผยแผ่พึงถือปฏิบัติให้เป็นแนวทางเดียวกัน การเผยแผ่พระพุทธศาสนาโดยการนำหลักโอวาทปาฏิโมกข์ที่ทรงประทานให้ไปใช้เป็นแนวทางในการปฏิบัติ ทำให้พระพุทธศาสนาสามารถประดิษฐานเป็นที่รู้จักอย่างแพร่หลายไปทั่วชมพูทวีปอย่างมั่นคงถาวร สืบทอดมาจนถึงปัจจุบัน

2. ที่มาและความสำคัญของโอวาทปาฏิโมกข์

โอวาทปาฏิโมกข์เป็นหลักคำสอนที่พระพุทธเจ้าทรงแสดงแก่พระอรหันตสาวก ณ บริเวณเวฬุวัน (ป่าไผ่) ที่พระเจ้าพิมพิสารกษัตริย์แห่งแคว้นมคธได้อุทิศถวายเป็นสังฆารามแห่งแรกในพระพุทธศาสนา เนื้อหาของโอวาทปาฏิโมกข์เป็นภาษาบาลีที่พระสังคีติกาจารย์ได้ประพันธ์ขึ้น ดังปรากฏในพระสูตรตันตปิฎกความว่า

สหพปาปสส อกรรม	กุสลสสุสมปทา
สจิตตปริโยทปนํ	เอตํ พุทธาน สาสนํ ฯ
ขนตี ปรมํ ตโป ตีติกขา	นิพพานํ ปรมํ วทนตี พุทธา
น ทิ ปพฺพชิตอ ปฺรฺบฺขมาตี	สมโณ โหตี ปรี วิหฺรฺยูณโต ฯ
อนูปวาโท อนูปฆาโต	ปาติโมกฺเข จ สํวโร
มตตถยญฺตา จ ภตตสมิ	ปนตถยจ สยนาสนํ
อจิจิตเต จ อาโยโค	เอตํ พุทธาน สาสนํ ฯ

แปลความได้ว่า “ความไม่ทำบาปทั้งปวง ความบำเพ็ญกุศลให้ถึงพร้อม ความชำระจิตของตนให้ผ่องแผ้ว นี้เป็นคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าทั้งหลาย ความอดทน คือ ความอดกลั้นเป็นตบะอย่างยิ่ง ท่านผู้รู้ทั้งหลายย่อมกล่าวนิพพานว่าเป็นธรรมอย่างยิ่ง ผู้ฆ่าสัตว์อื่นไม่ชื่อว่าเป็นบรรพชิต ผู้เบียดเบียนสัตว์อื่น ไม่ชื่อว่าเป็นสมณะเลย การไม่เข้าไปว่าร้ายกัน 1 การไม่เข้าไปฆ่า 1 ความสำรวมในพระปาติโมกข์ 1 ความเป็นผู้รู้จักประมาณในภัตต 1 การนอนการนั่งอันสงัด 1 การประกอบความเพียรในอธิจิต 1 นี้เป็นคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าทั้งหลาย”(ขุ.ธ. 25/24/33-34)

โอวาทปาฏิโมกข์นั้นเป็นคำประพันธ์ 3 คาถากึ่ง คาถาที่ 1 แสดงว่าไม่ทำบาปทั้งปวง ยังกุศลให้บริบูรณ์ ยังจิตของตนให้ผ่องแผ้ว เป็นศาสนธรรมคำสั่งสอนของท่านผู้รู้ ข้อที่ห้ามการทำบาปและให้บำเพ็ญกุศลนั้น แสดงว่าพระพุทธศาสนาไม่เพียงแต่สอนให้เว้นความชั่ว ยังสอนให้ทำดีด้วย ข้อที่ทรงยกการทำจิตใจให้ผ่องใส แสดงว่าความบริสุทธิ์เป็นคุณที่นิยมในพระพุทธศาสนา คาถาที่ 2 แสดงว่า ขันติ คือ ความอดทน เป็นตบะอย่างยอดเยี่ยม ท่านผู้รู้กล่าวนิพพานว่าเป็นยอด บรรพชิตผู้ฆ่าผู้เบียดเบียนสัตว์อื่นไม่ชื่อว่าเป็นสมณะ ข้อนี้ทรงยกขันติขึ้นแสดงนั้น แสดงว่าศาสนธรรมคำสั่งสอนของพระองค์ เป็นไปเพื่อให้อดทนต่อเย็นร้อนหิวกระหาย ถ้อยคำให้ร้ายใส่ความด่าว่า และทุกขเวทนาอันแรงกล้าเกิดแต่อาพาธ ทรงสรรเสริญนิพพานว่าเป็นยอด แสดงว่าผลแห่งการปฏิบัติพุทธศาสนา เป็นอย่างสูงนั่นคือทำให้จิตใจไม่ให้เกิดหาคือความอยากจริงไว้ ข้อที่ตรัสบรรพชิตผู้ฆ่าผู้เบียดเบียนสัตว์ว่าไม่เป็นสมณะนั้น แสดงว่าศาสนธรรมของพระองค์เป็นไปเพื่อมีเมตตากรุณาในสัตว์ทั้งปวง คาถาที่ 3 กับอีกกึ่งว่า ความไม่พูด ค่อนขอดกัน ความไม่ประหัดประหารกัน ความสำรวมในปาฏิโมกข์ ความรู้จักประมาณในอาหาร ความเสพที่นอน ที่นั่งอันสงัด ความประกอบในทางจิตอย่างสูง เป็นคำสั่งสอนของท่านผู้รู้ ข้อที่ทรงยกข้อนี้ขึ้นตรัสแสดงว่า การพูด ค่อนขอดกันก็ดี พูดเสียดแทงกันก็ดี ทะเลาะกันก็ดี การชกกันตีกันก็ดี ไม่เป็นการดีสำหรับหมู่สมณะอันสมณมณฑลสมควรมีขนบธรรมเนียม เป็นเครื่องนำความประพฤติอันดีสงบเรียบร้อย ไม่เป็นผู้เห็นแก่กิน ยินดีในที่เจียบบำเพ็ญภาวนารักษาจิตให้เป็นสมาธิ (พระครูปลัดสุวัฒนเมธาคุณ, 2562) อีกแห่งหนึ่ง ให้ความหมายของโอวาทปาฏิโมกข์ไว้ว่า 1) เป็นหัวใจหลักทางพระพุทธศาสนา 2) เป็นที่ประมวลลงของพระธรรมวินัย 3) เป็นสัจจะของชีวิต 4) เป็นเครื่องทำคนให้เป็นพระอรหันต์ พระโอวาทปาฏิโมกข์เป็นหลักธรรมที่พระพุทธเจ้าทรงแสดงในวันเพ็ญมาฆบูชา เป็นองค์ธรรมที่มีความสำคัญยิ่งยวด มิใช่แต่สมัยพุทธกาลเท่านั้น แต่ยังหมายรวมถึงความสำคัญในภวภวกับนี้ด้วย เป็นหลักธรรมที่เป็นองค์รวมของทั้งพระธรรมและวินัย มีองค์ประกอบของโครงสร้างที่สมบูรณ์และมีความชัดเจนในตัวเอง คือ มีทั้งเนื้อหาสาระ ทำที่การสอนและการปฏิบัติ เป็นทั้งกฎเกณฑ์กติกาและบททดสอบในองค์ธรรมเดียว (แม่ชีณัฐนาถ เจริญรุ่ง, 2549) ผู้เขียนเห็นว่าการอธิบายถึงรายละเอียดในหลักการนั้นสอดคล้องกับเนื้อความที่พระสังคีตติกาจารย์ได้ประพันธ์ขึ้นตั้งปรากฏในพระสูตรต้นตปิฎก เพราะเป็นหลักการที่พระพุทธเจ้าท่านได้ประทานให้พระสาวกนำไปเผยแผ่พระพุทธศาสนา

โอวาทปาฏิโมกข์เป็นคำสั่งสอนหลักของพระพุทธศาสนาที่พระพุทธเจ้าทรงตรัสไว้แก่พระสาวก เพื่อใช้ในการประกาศพระพุทธศาสนา พระองค์ได้กำหนดหลักไว้เป็นเบื้องต้นเพื่อสำหรับใช้เป็นนโยบายหรือแนวทางหลักในการทำงาน เพื่อที่จะได้นำไปสู่การกำหนดวัตถุประสงค์ของการเผยแผ่พระพุทธศาสนาให้สอดคล้องกับนโยบาย โดยหลักการนั้นต้องดำเนินอยู่ในแนวทางแห่งความพ้นทุกข์ ความสำคัญของโอวาทปาฏิโมกข์ มี 13 ประการ คือ หลักการ 3 ได้แก่ 1) การไม่ทำบาปทั้งปวง 2) การบำเพ็ญกุศลให้ถึงพร้อม 3) การชำระจิตของตนให้ผ่องแผ้ว อุดมการณ์ 4 ได้แก่ 1) ความอดทนอดกลั้นเมื่อประสบสิ่งที่ไม่ชอบใจ 2) การมุ่งให้ถึงพระนิพพาน อันเป็นเป้าหมายหลักของผู้ออกบวช 3) บรรพชิตไม่พึงทำให้ผู้อื่นลำบากทุกข์ทางกาย ทุกข์ทางใจ 4) บรรพชิตพึงไม่เบียดเบียนผู้อื่น

ควรเป็นสมณะผู้สงบ และวิธีการ 6 (พระมหาสุริยา อภิวัตตโน, 2563) ได้แก่ 1) การไม่กล่าวร้าย 2) การไม่ทำร้าย 3) ความสำรวมในปาติโมกข์ 4) ความเป็นผู้รู้จักประมาณในอาหาร 5) สันโดษไม่คลุกคลีด้วยหมู่คณะ 6) ความเพียรในการพัฒนาจิตใจ จะเห็นได้ว่าความสำคัญของโอวาทปาฏิโมกข์ดังกล่าวนี้ถือได้ว่าเป็นจุดยืนอันเป็นหลักการสำคัญของพระพุทธศาสนาที่พระพุทธเจ้าทรงประกาศก่อนที่จะยังความมั่นคงของพระพุทธศาสนาให้เกิดขึ้น แสดงให้เห็นถึงคุณค่าของโอวาทปาฏิโมกข์ในภาพลักษณ์ของหลักคำสอน บรรพชิตผู้ทำหน้าที่สอนสั่งและกลยุทธ์ในการเผยแผ่ของพระพุทธศาสนา ทั้งยังเป็นการสร้างความเข้าใจ ความชัดเจนในหลักการและวิธีการให้แก่คนทั้งหลายเพื่อที่จะได้สืบทอดดำรงรักษาพระพุทธศาสนาไว้ในสังคมได้อย่างยั่งยืน

การที่พระศาสดาสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงแสดงโอวาทปาฏิโมกข์แก่พระอรหันตสาวกในวันเพ็ญเดือน 3 เพื่อเป็นการประกาศพระศาสนานั้น พระพุทธองค์มีวัตถุประสงค์ในการแสดงโอวาทปาฏิโมกข์พอสรุปได้ 5 ประการ (พระมหาวิสุตร ปภสฺสโร, 2560) ดังนี้ 1) เพื่อแสดงถึงอุดมการณ์ หลักการ และวิธีการ อันเป็นหัวใจสำคัญของพระพุทธศาสนาเกี่ยวกับการเผยแผ่พระพุทธศาสนา 2) เพื่อวางรากฐานพระพุทธศาสนาให้มั่นคงด้วยการแสดงจุดยืนในการเผยแผ่อันเป็นทั้งอุดมการณ์ หลักการ และวิธีการที่สำคัญของพระพุทธศาสนาให้ปรากฏแก่สังคม 3) เพื่อเป็นการทบทวนในอุดมการณ์ หลักการ และวิธีการที่สำคัญของพระพุทธศาสนาแก่พระอรหันตสาวกทั้ง 1,250 องค์ ในการรับทราบและให้สามารถเข้าใจมากยิ่งขึ้นในการนำไปเผยแผ่พระพุทธศาสนา 4) เพื่อประกาศยืนยันความเกิดขึ้นและมั่นคงของพระพุทธศาสนาให้ปรากฏแก่สังคม โดยเฉพาะกับนักคิดทางศาสนาในสมัยนั้นให้ทราบโดยทั่วกัน และ 5) เพื่อแสดงธรรมแก่พระอรหันต์ทั้ง 1,250 องค์ ที่มาร่วมประชุมเพื่อทำสักการะแก่พระพุทธเจ้า อันเป็นการให้ข้อคิดและกำลังใจ อีกทั้งพระอรหันต์เหล่านั้นก็เคยนับถือศาสนาพราหมณ์มาก่อนเมื่อพร้อมใจกันมาเข้าเฝ้าพระพุทธเจ้าเพื่อถวายสักการะ พระพุทธองค์จึงทรงแสดงธรรมดังกล่าว

หลังจากการแสดงโอวาทปาฏิโมกข์ครั้งนั้น ส่งผลให้พระอรหันตสาวกทั้ง 1,250 องค์ได้นำหลักคำสอนในโอวาทปาฏิโมกข์คือ หลักการ 3 วิธีการ 4 และอุดมการณ์ 6 ออกไปเผยแผ่แก่ประชาชนทั่วชมพูทวีป มีผลทำให้พระพุทธศาสนาแผ่ขยายออกไปอย่างกว้างขวางมีพุทธบริษัทเพิ่มขึ้นมากมาย ประชาชนผู้เคยนับถือศาสนาอื่นกลับมาสันใจปฏิบัติตามคำสอนของพระพุทธศาสนามากขึ้น พระพุทธศาสนาเจริญยั่งยืนสามารถประดิษฐานด้วยความมั่นคง

สรุป โอวาทปาฏิโมกข์เป็นหลักคำสอนที่พระพุทธเจ้าทรงประทานให้แก่พระสาวกในวันเพ็ญมาฆบูชาเพื่อนำไปใช้ในการประกาศพระพุทธศาสนาเพื่อความมั่นคงสถาพรของพระศาสนาแสดงให้เห็นถึงคุณค่าของโอวาทปาฏิโมกข์ในภาพลักษณ์ของหลักคำสอน บรรพชิตผู้ทำหน้าที่สอนสั่งและกลยุทธ์ในการเผยแผ่ของพระพุทธศาสนา ทั้งยังเป็นการสร้างความเข้าใจ ความชัดเจนในหลักการและวิธีการให้แก่คนทั้งหลายเพื่อที่จะได้สืบทอดดำรงรักษาพระพุทธศาสนาไว้ในสังคมได้อย่างยั่งยืน โดยเนื้อหาสาระสำคัญของโอวาทปาฏิโมกข์มี 13 ประการ คือ หลักการ 3 ได้แก่ 1) การไม่ทำบาปทั้งปวง 2) การบำเพ็ญกุศลให้ถึงพร้อม 3) การชำระจิตของตนให้ผ่องแผ้ว อุดมการณ์ 4 ได้แก่ 1) ความอดทนอดกลั้นเมื่อประสบสิ่งที่ไม่ชอบใจ 2) การมุ่งให้ถึงพระนิพพาน อันเป็นเป้าหมายหลักของผู้ออกบวช 3) บรรพชิตไม่พึงทำให้ผู้อื่นลำบากทุกข์ทรมานทางกาย ทุกข์ทรมานใจ 4) บรรพชิตพึงไม่เบียดเบียนผู้อื่น ควรเป็นสมณะผู้สงบ และวิธีการ 6 ได้แก่ 1) การไม่กล่าวร้าย 2) การไม่ทำร้าย 3) ความสำรวมในปาติโมกข์ 4) ความเป็นผู้รู้จักประมาณในอาหาร 5) สันโดษไม่คลุกคลีด้วยหมู่คณะ 6) ความเพียรในการพัฒนาจิตใจ

3. การเผยแผ่พระพุทธศาสนา

การเผยแผ่พระพุทธศาสนา หมายถึง การปฏิบัติการสอนธรรมในพุทธศาสนาโดยใช้รูปแบบและวิธีการซึ่งไม่ขัดต่อพระวินัยและความประพฤติตามธรรมเนียมของสงฆ์ (กรมการศาสนา, 2540) อีกประการหนึ่ง การเผยแผ่พระพุทธศาสนา หมายถึง การทำให้หลักธรรมคำสอนของพระพุทธศาสนาขยายกว้างขวางออกไป เผยแผ่กว้างขวางออกไปทำให้เป็นที่แพร่หลายเป็นที่รักต่อสาธารณชน (ราชบัณฑิตยสถาน, 2525) สอดคล้องกับทัศนะของสมเด็จพระมหารัชมังคลาจารย์ที่ได้กล่าวไว้ในกองแผนงาน กรมการศาสนาเกี่ยวกับการเผยแผ่ว่า การเผยแผ่หมายถึงการทำให้ขยายออกไป เช่น การเผยแผ่พระศาสนา (สมเด็จพระมหารัชมังคลาจารย์, 2550) การเผยแผ่พระพุทธศาสนาจึงเป็นการพัฒนาบุคคลด้านจิตใจให้มีความเคารพเลื่อมใส ยำเกรงในพระรัตนตรัย น้อมนำเอาหลักธรรมในพระพุทธศาสนาไปประพฤติปฏิบัติเพื่อให้เกิดประโยชน์แก่ผู้ปฏิบัติตามสมควรแก่การปฏิบัตินั้นๆ เพราะพระพุทธศาสนาเป็นศาสนาที่มุ่งเพื่อประโยชน์สุขแก่ชาวโลก เป็นศาสนาแห่งสันติภาพของโลก และสันติภาพแห่งสากล (พระพิพิธธรรมสุนทร, 2550) การเผยแผ่พระพุทธศาสนานั้นมีเป้าหมายหลักคือการสร้างสันติภาพให้เกิดแก่ชาวโลก พระสงฆ์คือสื่อแห่งสันติภาพโลก เพราะตัวพระสงฆ์เป็นผู้สงบทั้งทางกาย วาจา และใจ เป็นแบบอย่างของผู้มีสันติ ปราศจากความเห็นแก่ตัว การทำงานของพระสงฆ์เป็นไปเพื่อประโยชน์แก่มวลมหาชน จึงไม่แฝงไว้ด้วยความขัดแย้ง (สนิท ศรีสำแดง, 2550)

ความหมายของการเผยแผ่พระพุทธศาสนา คือ เป็นการนำคำสอนในพระพุทธศาสนาไปปรากฏต่อการรับรู้ของบุคคล กลุ่มบุคคล และมวลชนผ่านสื่อต่างๆ ทั้งที่เป็นสื่อบุคคล และสื่อมวลชนโดยมุ่งหวังให้ผู้รับเข้าใจและนำไปปฏิบัติให้เกิดประโยชน์คือสามารถสงบระงับกิเลสในระดับต่างๆ จนถึงพระนิพพาน (อรรถัย พนาราม, 2545) ผู้เขียนเห็นว่า การให้ความหมายของการเผยแผ่พระพุทธศาสนาโดยใช้รูปแบบและวิธีการซึ่งไม่ขัดต่อพระวินัยและความประพฤติตามธรรมเนียมของสงฆ์นั้น ดูออกจะมีความหมายแคบไปเพราะเท่ากับว่าผู้ที่ทำหน้าที่เผยแผ่พระพุทธศาสนานั้นคือพระภิกษุสงฆ์เท่านั้น ซึ่งจริงๆ แล้วพระพุทธเจ้าได้ทรงฝากพระพุทธศาสนาไว้กับพุทธบริษัท 4 คือ ภิกษุ ภิกษุณี อุบาสก และอุบาสิกา ดังนั้นหน้าที่ในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาจึงไม่สมควรจำกัดเฉพาะพระภิกษุสงฆ์เท่านั้น พุทธศาสนิกชนพึงมีหน้าที่ในการเผยแผ่หลักธรรมคำสอนของพระพุทธศาสนาได้เท่าเทียมกัน จึงจะทำให้พระพุทธศาสนาสามารถเจริญรุ่งเรือง สถิตถาวรในสังคมาได้อย่างยั่งยืน อีกประการหนึ่ง ผู้เขียนมีความเห็นสอดคล้องกับข้อความที่ว่า การเผยแผ่พระพุทธศาสนานั้นมีเป้าหมายหลักคือการสร้างสันติภาพให้เกิดแก่ชาวโลก ทั้งนี้เพราะหลักคำสอนในพระพุทธศาสนาทั้งหลายทั้งปวงมุ่งสอนให้พุทธศาสนิกชนประพฤติตนเป็นคนดี ไม่เบียดเบียนไม่ทำร้ายผู้อื่น หมั่นสร้างคุณงามความดี ชำระใจให้บริสุทธิ์ ดังเช่นหลักคำสอนในโอวาทปาฏิโมกข์ เป็นต้น

การเผยแผ่หลักธรรมคำสอนของพระพุทธเจ้าในสมัยแรกๆ นั้นพระพุทธองค์ทรงเสด็จจาริกออกเผยแผ่เพียงพระองค์เดียวโดยทรงเทศนากล่าวสอนประชาชนทั่วชมพูทวีปถึงหลักธรรมที่พระองค์ได้ทรงค้นพบเพื่อการดับทุกข์ พระพุทธองค์ทรงเปี่ยมด้วยพระปัญญาธิคุณ พระวิสุทธิคุณ และพระกรุณาธิคุณทรงใช้พุทธวิธีที่แยบยลในการเผยแผ่อบรมสอนสั่งประชาชน ทรงใช้อุบายประกอบการสอนเพื่อให้ประชาชนสามารถปฏิบัติและเข้าถึงคำสอนได้อย่างพิสดาร ต่อเมื่อมีพระสาวกเพิ่มมากขึ้นจนมีพระอรหันตสาวกเกิดขึ้นในโลกจำนวน 60 องค์แล้ว พระพุทธองค์จึงทรงส่งพระอรหันตสาวกเหล่านั้นซึ่งถือว่าเป็นพระธรรมทูตชุดแรกไปประกาศพระพุทธศาสนายังหมู่บ้าน ตำบล หรือนิคมชนบทต่างๆ ของชมพูทวีป ทรงรับสั่งให้ประชุมพระอรหันตสาวกแล้วประทานโอวาทซึ่งถือเป็นอุดมคติในการประกาศเผยแผ่พระพุทธศาสนาว่า “ดูกรภิกษุทั้งหลาย เราพ้นแล้วจากบ่วงทั้งปวง ทั้งที่เป็นของทิพย์ ทั้งที่เป็น

ของมนุษย์ แม้พวกเธอก็พ้นแล้วจากบ่วงทั้งปวงทั้งที่เป็นของทิพย์ ทั้งที่เป็นของมนุษย์ พวกเธอจงเที่ยวจาริก เพื่อประโยชน์และความสุขแก่ชนหมู่มาก เพื่ออนุเคราะห์โลก เพื่อประโยชน์เกื้อกูลและความสุขแก่ทวยเทพและมนุษย์ พวกเธออย่าได้ไปรวมทางเดียวกันสองรูป จงแสดงธรรมงามในเบื้องต้น งามในท่ามกลาง งามในที่สุด จงประกาศพรหมจรรย์พร้อมทั้งอรรถทั้งพยัญชนะครบบริบูรณ์ บริสุทธี สัตว์ทั้งหลายจำพวกที่มีรูปคือกิเลสในจักขุน้อย มีอยู่ เพราะไม่ได้ฟังธรรมย่อมน้อม ผู้รู้ทั่วถึงธรรม จักมี ดูกรภิกษุทั้งหลาย แม้เราก็จักไปยังตำบลอุรุเวลาเสนานิคมเพื่อแสดงธรรม” (วิมहा.4/32/32) จากพระพุทธพจน์นี้เป็นเครื่องชี้ชัดถึงอุดมคติในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาอันเป็นบทบาทสำคัญของการทำหน้าที่ประกาศศาสนธรรม ส่งเสริมสัมมาปฏิบัติของพระภิกษุพุทธสาวกทั้งหลาย ซึ่งมุ่งประโยชน์เกื้อกูล และประโยชน์สุขแก่ประชาชนชาวโลกอย่างแท้จริง ทำให้พระพุทธศาสนามีความเจริญรุ่งเรือง และแผ่ขยายไปทั่วชมพูทวีปอย่างรวดเร็ว ชาวชมพูทวีปพากันละทิ้งลัทธิความเชื่อเดิมแล้วหันมานับถือเลื่อมใสศรัทธาในพระพุทธศาสนามากขึ้นเป็นลำดับ แม้ในปัจจุบันนี้การเผยแผ่หลักธรรมคำสอนของพระพุทธศาสนาจะได้เผยแผ่ไปทั่วโลกแล้วก็ตาม จากพระโอวาทที่พระพุทธเจ้าได้ทรงประทานไว้เบื้องต้นนั้น พระภิกษุสงฆ์ผู้ทำหน้าที่เผยแผ่โดยเฉพาะคณะสงฆ์ไทยยังได้ยึดถือปฏิบัติเป็นอุดมการณ์หรือหัวใจของงานการเผยแผ่พระพุทธศาสนาอย่างต่อเนื่องมาจนถึงปัจจุบัน

การเผยแผ่พระพุทธศาสนานั้นมีพัฒนาการมาตามลำดับ โดยแรกเริ่มจากการเผยแผ่ศาสนาโดยวิธีปากต่อปาก เรียกว่า “มุขปาฐะ” จากนั้นก็ค่อยๆ พัฒนามาตามยุคสมัย มีการจาริกบนแผ่นดิน การเขียนบันทึกบนใบลาน ดังเช่นในสมัยพระเจ้าอโศกมหาราชที่พระพุทธศาสนาเจริญรุ่งเรืองที่สุด ได้มีการส่งคายนาคณะไตรปิฎกขึ้นเพื่อรวบรวมและบันทึกหลักคำสอนเป็นครั้งแรก และได้มีการส่งพระธรรมทูตจำนวน 9 สายออกไปเผยแผ่พระพุทธศาสนาทั้งในและนอกชมพูทวีป (คงชิต ชินสิญจน์, 2551) จนกระทั่งภายหลังเมื่อวิทยาการทางโลกเจริญมากขึ้นจึงได้มีการจัดพิมพ์หนังสือเป็นรูปเล่มขึ้น และในยุคปัจจุบันมีคำสอนของพระพุทธศาสนาปรากฏบนโลกออนไลน์มากขึ้นในหลากหลายรูปแบบมีการใช้สื่อเทคโนโลยีที่ทันสมัยมาช่วยส่งเสริมให้พุทธศาสนิกชนสามารถเข้าถึงหลักคำสอนได้ง่ายขึ้นส่งผลกระทบต่อพระพุทธศาสนา แม้จะมีประโยชน์มากแต่ก็มีโทษมหันตเช่นกัน พระสงฆ์ยุคใหม่จึงต้องเรียนรู้ปรับตัวและรู้เท่าทันอย่างมีสติ เพื่อที่จะได้ทำหน้าที่เผยแผ่พระพุทธศาสนาได้อย่างถูกต้องเหมาะสมมีความทันสมัย สามารถสืบทอดพระพุทธศาสนาให้เจริญรุ่งเรืองได้ต่อไป (พระครูโฆสิตสังฆพิทักษ์, 2560)

การที่พระพุทธศาสนาได้แผ่ขยายออกไปอย่างกว้างขวางในทุกสารทิศ มีศรัทธาสาธุชนเลื่อมใส เคารพในพระรัตนตรัย น้อมนำเอาหลักธรรมในพระพุทธศาสนาไปประพฤติปฏิบัติ นั้น มีหลักการใหญ่ๆ ในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ดังนี้ (พระครูปลัดสุวัฒนเมธาคุณ, 2562)

1) หลักประโยชน์ 3 การประกาศพระพุทธศาสนาโดยยึดหลักประโยชน์และความสุขของมหาชนเป็นที่ตั้ง ถือเป็นวัตถุประสงค์หลักในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ดังที่พระพุทธเจ้าทรงประทานโอวาทให้แก่เหล่าพระสาวกชุดแรกที่ทรงส่งไปประกาศพรหมจรรย์ว่า “ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย พวกเธอจงเที่ยวจาริก เพื่อประโยชน์และความสุขแก่ชนหมู่มาก เพื่ออนุเคราะห์โลก เพื่อประโยชน์เกื้อกูลและความสุขแก่ทวยเทพและมนุษย์ ภิกษุทั้งหลายพวกเธอจงแสดงธรรมอันงามในเบื้องต้น งามในท่ามกลาง งามในที่สุด จงประกาศพรหมจรรย์พร้อมทั้งอรรถทั้งพยัญชนะอันบริสุทธีบริบูรณ์สิ้นเชิง”

2) หลักไตรสิกขา หลักการที่สำคัญอีกประการคือไตรสิกขา คือสิ่งที่เรียกว่า ความงามในเบื้องต้น ได้แก่ศีล งามในท่ามกลาง ได้แก่ สมาธิ งามในที่สุด ได้แก่ ปัญญา ดังที่ปรากฏในพระโอวาทที่ประทานแก่สาวกที่ทรงส่งออก

ไปเผยแผ่พระพุทธศาสนาคือหลักการ 3 ซึ่งถือเป็นสาระสำคัญที่ควรยึดถือเพื่อเป็นแนวทางในการปฏิบัติ เป็นหัวใจของคำสอนของพระพุทธเจ้าที่พระสาวกต้องนำไปเผยแผ่สั่งสอนแก่คนทั้งหลาย โดยย่อได้แก่ 1) สัพพปาปสฺส อกรรม คือ การไม่ทำบาปทั้งปวง 2) กุสลสฺสุปสมปทา คือ การบำเพ็ญกุศลให้ถึงพร้อม 3) สจิตฺตปริโยทปนํ คือ การชำระจิตของตนให้ผ่องแผ้ว ทั้งสามข้อนี้อนุมานเข้ากับ ศีล สมาธิ และปัญญา หลักนี้ถือเป็นหลักใหญ่ที่ครอบคลุมการปฏิบัติให้บรรลุประโยชน์ตน และประโยชน์แก่ผู้อื่น

3) ศักยภาพของมนุษย์ พระพุทธเจ้าถือหลักว่า มนุษย์เป็นผู้ฝึกได้ มีสิทธิเสรีภาพเท่าเทียมกันไม่มีการแบ่งชนชั้นวรรณะ มนุษย์ทุกคนสามารถที่จะรู้ตามได้ถ้าเขาได้ฝึกฝนตนตามหลักการที่แสดง การมองเช่นนี้เป็นการมองที่ศักยภาพทางปัญญาของมนุษย์ซึ่งถือเป็นหลักใหญ่หลักหนึ่งในการมองมนุษย์ที่จิตใจไม่ได้มองจากชาติกำเนิด อันจะนำไปสู่การรับฟังคำสอนและนำไปปฏิบัติให้เกิดประโยชน์สูงสุดเพื่อที่จะเผยแผ่สืบทอดพระพุทธศาสนาให้เจริญรุ่งเรืองสืบไป

สรุปความว่า การเผยแผ่พระพุทธศาสนาหมายถึง การนำหลักธรรมคำสอนของพระพุทธเจ้าไปแสดงแนะนำสอนสั่งคนทั้งหลายให้มีความรู้ความเข้าใจสามารถปฏิบัติและดำเนินชีวิตได้ตามแนวทางหลักคำสอนของพระพุทธศาสนาเพื่อประโยชน์สุขแก่ตนเองและผู้อื่นรวมถึงประโยชน์สูงสุดในการที่จะธำรงรักษาเผยแผ่สืบทอดพระพุทธศาสนาให้เจริญรุ่งเรืองสืบไปด้วย ทั้งนี้ในสมัยพุทธกาล พระพุทธเจ้าและพระอรหันตสาวกได้เที่ยวจาริกออกเผยแผ่และประกาศพระพุทธศาสนายังหมู่บ้าน ตำบลหรือนิคมชนบทต่างๆ ทั่วชมพูทวีปโดยมุ่งเน้นเพื่ออนุเคราะห์โลก เพื่อประโยชน์และความสุขแก่ชนหมู่มาก ทำให้พระพุทธศาสนามีความเจริญรุ่งเรืองและแผ่ขยายไปทั่วชมพูทวีปอย่างรวดเร็ว ชาวชมพูทวีปพากันละทิ้งลัทธิความเชื่อเดิมแล้วหันมานับถือเลื่อมใสศรัทธาในพระพุทธศาสนามากขึ้นเป็นลำดับ

4. โอวาทปาฏิโมกข์กับการเผยแผ่พระพุทธศาสนา

ในหลักโอวาทปาฏิโมกข์นั้นประกอบไปด้วย หลักการ 3 วิธีการ 4 และอุดมการณ์ 6 ที่พระพุทธองค์ทรงประทานให้พระสาวกนำไปใช้เผยแผ่พระพุทธศาสนาโดยเนื้อหาสาระมีดังนี้

หลักการ 3 หมายถึง หลักคำสอนสำคัญของพระพุทธศาสนาที่ถือว่าเป็นหัวใจสำคัญที่พระศาสดาสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงประทานให้เหล่าพระสาวกนำไปเผยแผ่ให้คนทั้งหลายได้นำไปปฏิบัติเพื่อประโยชน์สุขในการดำเนินชีวิตอีกทั้งยังเป็นหนทางปฏิบัติเพื่อความพ้นทุกข์สิ้นทุกข์นำไปสู่จุดมุ่งหมายสูงสุดของพระพุทธศาสนา คือ นิพพานได้ เนื้อหาในส่วนของหลักการ 3 คือ

1. สัพพปาปสฺส อกรรม การไม่ทำบาปทั้งปวง ถือเป็นคำสอนพื้นฐานที่พระภิกษุสงฆ์ผู้ทำหน้าที่เผยแผ่พึงต้องสั่งสอนเหล่าสัตว์ทั้งหลายให้ประพฤติปฏิบัติตนด้วยการไม่ทำบาปอกุศลทั้งหลายทั้งปวง ไม่เบียดเบียนซึ่งกันและกัน การไม่ทำบาปทั้งปวงคือการรักษากาย วาจา ให้สงบเรียบร้อย ในทางพระพุทธศาสนาคือการให้เหล่าสัตว์ทั้งหลายพึงรักษาศีล พึงงดเว้นการทำ ความชั่วทางกาย วาจา ศีลในเบื้องต้นที่เหมาะสมกับสรรพสัตว์ทั้งหลายคือ ศีล 5 หรือ เบญจศีล คือ การไม่ฆ่าสัตว์ การไม่ลักขโมยของของผู้อื่น การไม่ประพฤติผิดในกาม การไม่พูดเท็จ และการไม่ดื่มหรือเสพของมึนเมา ศีล 5 ถือเป็นข้อปฏิบัติเบื้องต้นที่จะทำให้ผู้รักษาเป็นคนดีทางกาย วาจา ไม่เบียดเบียนผู้อื่น พระพุทธศาสนาจึงสอนให้เริ่มที่ตนเองก่อนเมื่อทุกคนปฏิบัติตนอยู่ในศีลดังกล่าวก็เท่ากับว่าไม่ทำบาปทั้งปวงตามนัยของหลักการในโอวาทปาฏิโมกข์ ผลคือทำให้ผู้รักษาศีลนั้นมีความสุขในการดำเนินชีวิต อยู่เย็นเป็นสุขในครอบครัวและสังคม หากผู้ปฏิบัติหวังผลในความสงบร่มเย็น ละความเป็นปฏิกูลเข้าสู่เพศบรรพชิต ศีล 227 ก็เป็น

ศีลที่เหมาะสมกับสมณสาธูป ดังนั้นไม่ว่าเหล่าสัตว์ทั้งหลายจะปรารถนาศีลเท่าใดจุดมุ่งหมายล้วนนำไปสู่หลักคำสอนเดียวกันคือการไม่ทำบาปทั้งปวงนั่นเอง

2. กุศลสุสอุปสมปทา การทำกุศลให้ถึงพร้อม คือ การทำความดีประพฤติกปฏิบัติตนในการสร้างบุญกุศลให้เกิดขึ้นแก่ตนทางกาย วาจา และใจ เมื่อเหล่าสัตว์ทั้งหลายไม่ทำบาปทั้งปวงไม่เบียดเบียนกันแล้วจิตใจย่อมอ่อนนุ่มนำไปในทางกุศลคือพึงยังกุศลให้ถึงพร้อมโดยหมั่นทำคุณงามความดีให้แก่ตนเองและผู้อื่น ทางแห่งการทำความดีนั้นได้แก่ กุศลกรรมบถ 10 และบุญกิริยาวัตถุ 10 เป็นต้น เป็นหนทางในการทำความดีสร้างบุญสร้างกุศลให้บังเกิดขึ้น กุศลกรรมบถ 10 ได้แก่ ที่เป็นกายกรรม มี 3 อย่าง คือ ไม่ฆ่าสัตว์ ไม่ลักทรัพย์ ไม่ประพฤตินิดในกาม ที่เป็นวจีกรรม มี 4 คือ ไม่พูดเท็จ ไม่พูดส่อเสียด ไม่พูดคำหยาบ ไม่พูดเพ้อเจ้อ ที่เป็นมโนกรรม มี 3 คือ ไม่โลภอยากได้ของเขา ไม่พยาบาทปองร้าย เห็นชอบตามคลองธรรม (สัมมาทิฐิ) กุศลกรรมบถ ก็คือสุจริตทางกาย ทางวาจา และทางใจนั่นเอง

3. สจิตตปริโยทปนํ การชำระจิตของตนให้ผ่องแผ้ว คือ การทำจิตใจให้สะอาดปราศจากอกุศลทั้งปวงด้วยการเจริญสมาธิให้เกิดปัญญาแจ่มในความเป็นจริง เมื่อสัตว์ทั้งหลายไม่ทำบาปทั้งปวง หมั่นสร้างกุศลแล้วกาย วาจา ย่อมสงบเรียบร้อยดังนั้นการชำระจิตให้ขาวรอบจึงเป็นสิ่งสำคัญที่จะทำให้สัตว์ทั้งหลายรู้เท่าทันกิเลสของตนเอง การฝึกพัฒนาอบรมจิตจึงมีความสำคัญมาก เพราะหากสัตว์ทั้งปวงไม่ทำบาป หมั่นทำบุญกุศลแล้วแต่จิตใจของตนเองกลับมีติดอกติดใจวิชชาภิเลสครอบงำยอมนำพาให้สัตว์ทั้งหลายไปสู่ที่ต่ำคืออบายได้เนื่องจากไม่สามารถขจัดระงับกิเลสภายในจิตใจของตนเองได้ การทำสมาธิเจริญวิปัสสนานี้ทำให้ผู้ปฏิบัติเกิดสติระลึกรู้ เกิดปัญญา เมื่อเข้าใจตามความเป็นจริงจนสามารถละทุกข์สิ้นทุกข์ได้จึงถือว่าได้พบจุดมุ่งหมายสูงสุดของพระพุทธศาสนาแล้ว

อุดมการณ์ 4 หมายถึง เป้าหมายของพระพุทธศาสนาที่ถือเป็นข้อปฏิบัติและจุดยืนของภิกษุบรรพชิตที่ต้องปฏิบัติตนอันมีลักษณะที่แตกต่างจากศาสนาอื่นๆ มี 4 ประการ ได้แก่

1. ขนฺตี ปรมํ ตโป ตีติกขา คือ บรรพชิตพึงอดทนอดกลั้นเมื่อประสบสิ่งที่ไม่ชอบใจ ความอดทนอดกลั้นเป็นความเพียรเครื่องหนุนส่งการประกอบกิจการงานใดๆ ให้สำเร็จลุล่วงได้ด้วยดี การจะบรรลุเป้าหมายความสำเร็จได้นั้นจะต้องมีขันติ มุ่งมั่นจริงจัง ไม่ลดละล้มเลิก ต้องกระทำไปจนกิจการนั้นจะสำเร็จลุล่วง

2. นิพพานํ ปรมํ วทนฺติ พุทฺธา คือ การมุ่งให้ถึงพระนิพพาน อันเป็นเป้าหมายหลักของผู้ออกบวชพระพุทธศาสนาถือว่านิพพานเป็นเป้าหมายสูงสุดของชีวิต บุคคลผู้ปฏิบัติไปจนสู่เป้าหมายสูงสุดย่อมพ้นทุกข์ หมดปัญหา มีผลทำให้มีความเย็นใจดีพร้อมเป็นสุขใจ หมดกิเลสหมดทุกข์สิ้นทุกข์โดยสิ้นเชิง กล่าวคือไม่ต้องมาเวียนว่ายตายเกิดอีก

3. น ทิ ปพฺพชิตฺโต ปรุปรมาตี คือ บรรพชิตไม่พึงทำให้ผู้อื่นลำบากทุกข์ทรมาน ทุกข์ทางใจ เพราะการทำให้ผู้อื่นลำบากกาย ใจ นั้นเป็นการสร้างอกุศลกรรมให้เกิดแก่ตนเองและผู้อื่นด้วย สมณะบรรพชิตพึงไม่ทำอกุศลกรรมใดๆ ดังหลักคำสอนที่ว่า สพฺพปาปสฺส อภฺรณํ การไม่ทำบาปทั้งปวง

4. สมฺโณ โทตี ปรี วิหฺรฺยฺนฺโต คือ บรรพชิตพึงไม่เบียดเบียนผู้อื่น ควรเป็นสมณะผู้สงบ เพราะบรรพชิตพึงเป็นผู้มีเมตตาธรรมต่อสรรพสัตว์ทั้งหลายไม่เลือกชาติ ผิวพรรณ เพศวัย การใช้ชีวิตที่ปราศจากการเบียดเบียนถือว่าเป็นชีวิตที่ประเสริฐ เพราะทุกข์ชีวิตย่อมรักสุขเกลียดทุกข์ด้วยกันทั้งนั้น ดังนั้นบรรพชิตจึงควรเป็นผู้สร้างสันติสุขให้แก่ผู้อื่นหากคอยเบียดเบียนผู้อื่นแล้วย่อมเป็นการสร้างบาปอกุศลกรรมทั้งปวง

วิธีการ 6 หมายถึง ขั้นตอนการปฏิบัติของบรรพชิต เป็นการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระพุทธเจ้าที่ทรงใช้รูปแบบที่แตกต่างกันเพื่อความสะดวกต่อการทำความเข้าใจเกี่ยวกับหลักการสอนพุทธธรรมของพระพุทธองค์

ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับสติปัญญาของบุคคลผู้รับฟังการสอน วิธีการในการเผยแผ่พระพุทธศาสนานี้ถือว่าเป็นกลยุทธ์ที่ภิกษุผู้เผยแผ่พระพุทธศาสนาพึงยึดถือปฏิบัติไปในแนวทางเดียวกัน เพื่อความเป็นเอกภาพถือว่าเป็นหลักสากลตามแนวทางของพระพุทธองค์คือ

1. อนุปวาโท การไม่ว่าร้าย ไม่โจมตีใคร ไม่โจมตีศาสนาอื่นแต่ใช้ปัญญาบอกว่าพระพุทธศาสนาได้อย่างไร
2. อนุปฆาโต ไม่ทำร้าย ไม่บังคับใครให้เชื่อ ไม่เบียดเบียนใคร ใช้ปัญญาในการอ้างเหตุผลจน กระทั่งผู้ฟังอยากลงมือปฏิบัติด้วยตนเอง
3. ปาฏิโมกฺเขจจสวโร มีความสำรวมในศีลและมารยาทให้ดี
4. มตตณฺณุตตา จ ภตตสมิ รู้จักประมาณในการรับประทาน การใช้สอยปัจจัยสี่จะได้เป็นทางมาแห่งความเคารพเลื่อมใสของผู้ได้พบเห็น
5. ปนตยจสยนาสนํ นังนอนในที่สงบ นักปฏิบัติต้องรักความสงบ
6. อธิจิตเต จ อาโยโค ประกอบความเพียรในอธิจิต หมั่นฝึกสมาธิ เพราะสมาธิคือ แก่นของการได้บรรลุมรรคผลนิพพาน

หลักโอวาทปาฏิโมกข์ที่พระพุทธเจ้าทรงใช้เพื่อส่งเสริมการเผยแผ่พระพุทธศาสนานั้น คือหลักการ 3 อุดมการณ์ 4 และวิธีการ 6 ซึ่งถือเป็นสาระสำคัญที่ควรยึดถือเพื่อเป็นแนวทางในการปฏิบัติ เป็นหัวใจของคำสอนของพระพุทธเจ้าที่พระสาวกต้องนำไปเผยแผ่สั่งสอนแก่คนทั้งหลาย หลักการ 3 นั้นประกอบด้วย การไม่ทำบาปทั้งปวง การทำกุศลให้ถึงพร้อม และการชำระจิตของตนให้ผ่องแผ้ว จะเห็นได้ว่าหลักคำสอนของพระพุทธศาสนานั้นสอนให้คนทั้งหลายเป็นคนดีมีคุณธรรมละเว้นการไม่สร้างบาปทั้งปวงดำรงตนอยู่ในศีลธรรม ไม่เบียดเบียนตนเองและผู้อื่น รักษากาย วาจา ใจ ให้สงบเรียบร้อยดีงามคืองดงามในเบื้องต้น ท่ามกลาง และที่สุด หลักการในโอวาทปาฏิโมกข์นี้สอดคล้องกับหลักไตรสิกขา คือ ศีล สมาธิ ปัญญา ซึ่งถือเป็นหลักที่ครอบคลุมการปฏิบัติของคนทั้งหลายในการดำเนินชีวิตให้มีความสุขสงบในเบื้องต้นและสามารถนำไปปฏิบัติสู่เป้าหมายสูงสุดของพระพุทธศาสนาคือการดับทุกข์ สิ้นทุกข์โดยสิ้นเชิงได้ อุดมการณ์ 4 ถือเป็นข้อปฏิบัติและจุดยืนที่ภิกษุผู้เผยแผ่ต้องถือปฏิบัติเป็นแบบอย่างเพื่อสร้างความเคารพศรัทธาให้แก่คนทั้งหลายอันจะเป็นประโยชน์ต่อการเผยแผ่พระพุทธศาสนาอย่างยิ่ง ภิกษุผู้เผยแผ่ต้องมีความอดทนไม่ย่อท้อต่อความยากลำบากทางกาย และอดกลั้นข่มอารมณ์ต่างๆ เมื่อประสบกับสิ่งไม่พอใจ การมุ่งให้ถึงพระนิพพานเป็นเป้าหมายหลักของผู้ออกบวช เพราะภิกษุเป็นผู้สละแล้วซึ่งเรื่องไม่เกี่ยวข้องด้วยเรื่องพึงแสวงหาความสงบสุขที่แท้จริงให้ชีวิต ภิกษุไม่พึงทำให้ผู้อื่นลำบากทุกข์ทางกาย ทุกข์ทางใจ ไม่สร้างความเดือดร้อนใดๆ ให้กับคนทั้งหลายควรทำตนเป็นผู้สงบระงับ ภิกษุพึงไม่เบียดเบียนผู้อื่น ตรงกันข้ามภิกษุควรเป็นผู้ช่วยเหลือสงเคราะห์ผู้อื่นเมื่อยามผู้อื่นประสบทุกข์ไม่ว่าทางกาย หรือใจ ควรเป็นสมณะผู้สงบมีเมตตา และวิธีการ 6 เป็นกลยุทธ์ที่ภิกษุผู้เผยแผ่พึงถือปฏิบัติให้เป็นแนวทางเดียวกันเพื่อความ เป็นเอกภาพในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาและถือว่าเป็นจุดเด่นของพระพุทธศาสนาที่แตกต่างจากศาสนาหรือลัทธิอื่นๆ ที่ทำการเผยแผ่เช่นกัน การไม่กล่าวร้าย คือไม่ยุยงโจมตีให้ร้ายใครไม่ทำให้เกิดความแตกความสามัคคีกัน การไม่ทำร้าย คือการไม่บังคับทำร้ายทางกาย วาจา ใจใคร ไม่บังคับขู่เข็ญให้เชื่อในสิ่งที่ตนเองเชื่อแต่ให้ใช้ปัญญาในการอ้างเหตุผลจนกระทั่งผู้ฟังอยากลงมือปฏิบัติด้วยตนเอง การสำรวมในปาฏิโมกข์ คือการสำรวมตนในศีล เป็นผู้มียมารยาทดีงามรู้กาลเทศะ การรู้จักประมาณ คือรู้ประมาณในรับประทานและการใช้สอยปัจจัยสี่เพื่อสร้างความศรัทธาเลื่อมใสแก่ผู้ได้พบเห็นไม่ฟุ้งเพื่อหลงในวัตถุสิ่งของการอยู่กิน การนั่งนอนในที่สงบ คือการรัก

ความสันโดษ นักปฏิบัติต้องรักความสงบ ไม่คลุกคลีหมู่คณะ การประกอบความเพียร คือการหมั่นฝึกสมาธิชำระจิต ให้สงบระงับจากกิเลสเพื่อนำไปสู่เป้าหมายสูงสุดของพระพุทธศาสนา คือ การบรรลุมรรคผลนิพพาน

หลักคำสอนอันเป็นหัวใจของพระพุทธศาสนาที่พระพุทธเจ้าทรงใช้ในการเผยแผ่พระพุทธศาสนานั้น เรียกว่า หลักการ 3 เป็นเนื้อหาส่วนที่แสดงถึงหัวใจของพระพุทธศาสนาอันเป็นหลักในการดำเนินชีวิตที่ถูกต้องดีงามทางศีลธรรม เนื้อหาส่วนนี้มี 3 ประการ คือ

1. การไม่ทำบาปทั้งปวง (สพพปาปสฺส อกรรม) คือ การละเว้นจากสิ่งที่เรียกว่า บาป หรือ อกุศล หมายถึง การไม่ประพฤติสิ่งไม่ดี การไม่ทำชั่วทุจริตมีโทษอันเป็นเหตุให้เกิดความเศร้าหมองทางกาย วาจา และใจ ในพระพุทธศาสนาสิ่งที่ทำแล้วจัดว่าเป็นอกุศลที่ควรหลีกเลี่ยงไม่ควรทำมี 10 ประการ เรียกว่า อกุศลกรรมบถ 10 ได้แก่ 1).ปาณตียา การฆ่า เบียดเบียน ทำร้าย รังแกมนุษย์และสัตว์ 2).อทินนาทาน การลักขโมยทรัพย์สินของผู้อื่นเอามาเป็นของตน 3).กาเมสุมิฉฉาจาร การประพฤติผิดในกาม ในภรรยาสามี ลูกหรือหญิงชายของผู้อื่น 4).มุสาวาท การพูดเท็จโกหกหลอกลวงผู้อื่น 5).ปิสุณาวาจา การพูดส่อ เสียด ยุยงผู้อื่นให้เกิดความเข้าใจผิด แยกความสามัคคีกัน 6).ผรุสวาจา การพูดคำหยาบ ไม่สุภาพ 7).สมผุปลาป การพูดเพ้อเจ้อ เหลวไหลไร้สาระ 8).อภิฆา การคิดโลภอยากได้ของผู้อื่นมาเป็นของตน 9).พยาบาท การคิดอาฆาต ปองร้าย อิจฉาริษยาผู้อื่น 10).มิฉฉาทิฎฐิ การเห็นผิดจากทำนองคลองธรรม ทั้งนี้ อบายมุข ซึ่งแปลว่า ทางแห่งความเสื่อมหายนั้นก็จัดเป็นความชั่วที่บุคคลพึงละเว้นทั้งทางกาย วาจา ใจด้วย ถ้าบุคคลตั้งใจงดเว้นการทำอกุศลกรรมทั้ง 3 ทางได้ก็จะสามารถดำเนินชีวิตได้อย่างถูกต้องชอบธรรม มีความสงบสุขจึงจะได้ชื่อว่าการไม่ทำบาปทั้งปวงตามหลักโอวาทปาฏิโมกข์

2. การทำกุศลให้ถึงพร้อม (กุสลสฺสุปสมปทา) คือ การฝึกฝนอบรมตนเองให้เกิดมีสิ่งที่เรียกว่า บุญกุศลในตน หมายถึง การประพฤติปฏิบัติตนในสิ่งที่เป็นคุณงามความดี สุจริตไร้โทษทางกาย วาจา ใจแล้วจัดว่าเป็นความดีที่ควรบำเพ็ญเรียกว่า กุศลกรรมบถ 10 (มี 10 ประการตรงข้ามกับอกุศลกรรมบถ 10 ที่กล่าวมาข้างต้น) ในทางพระพุทธศาสนายิ่งมุ่งหวังให้บุคคลสามารถบำเพ็ญความดีได้อีก 10 วิธีที่เรียกว่า บุญกิริยาวัตถุ 10 ได้แก่ 1). ทาน การให้ทานแบ่งปันเอื้อเฟื้อกัน 2).ศีล การรักษาศีลประพฤติดีทางกาย วาจา 3).ภาวนา ฝึกอบรมจิตให้เจริญองงามด้วย สมาธิและวิปัสสนา 4).อปจายา การประพฤติสุภาพอ่อน โยนต่อผู้อื่น 5).เวยยาวัจจา การชวนชวนช่วยเหลือผู้อื่น 6).ปตติทาน การอุทิศส่วนแห่งความดีที่ตนทำเพื่อผู้อื่น 7).ปตตานุโมทนา ยินดีต่อการทำดีของผู้อื่น 8).ธมมสสวน การฟังธรรมเพื่อเจริญสติปัญญาให้แก่ตนเอง 9).ธมมเทศน การอบรมสั่งสอนให้ความรู้แก่ผู้อื่น 10).ทิฎฐุชุกมม การคิดเห็นให้ถูกต้องชอบธรรม

3. การชำระจิตของตนให้ผ่องแผ้ว (สจิตตปริโยทปน) คือ การฝึกฝนพัฒนาจิตใจให้เป็นผู้มีสติ เกิดปัญญา รู้แจ้งตามความเป็นจริงเข้าใจในวิถีแห่งการดำเนินชีวิตให้มีความสุขได้แก่ การหมั่นเจริญสมาธิและวิปัสสนากรรมฐาน ซึ่งถือว่ามีความสำคัญอย่างมากในทางพระพุทธศาสนา เพราะจะเป็นหนทางที่ทำให้บุคคลทั้งหลายสามารถดับทุกข์สิ้นทุกข์ได้อย่างสิ้นเชิงอันเป็นจุดมุ่งหมายสูงสุดของพระพุทธศาสนานั้นคือ นิพพาน การที่บุคคลจะก้าวไปสู่จุดมุ่งหมายนี้ได้ นั่น บุคคลผู้ปฏิบัติต้องมีคุณธรรมจริยธรรมขั้นสูง เป็นคุณธรรมข้อปฏิบัติสำหรับบรรลุมรรคผลนิพพานโดยตรงซึ่งเรียกว่า อริยมรรค แปลว่า ทางอันประเสริฐ ประกอบด้วย 1) สัมมาทิฎฐิ ความเห็นชอบ 2) สัมมาสังกัปปะ ความดำริชอบ 3) สัมมาวาจา เจรจาชอบ 4) สัมมากัมมันตะ การงานชอบ 5) สัมมาอาชีวะ เลี้ยงชีพชอบ 6) สัมมาวายามะ เพียรชอบ 7) สัมมาสติ ระลึกรู้ชอบ และ 8) สัมมาสมาธิ ตั้งใจมั่นชอบ (วคิน อินทสระ, 2539)

พระพุทธเจ้าทรงอาศัยหลักการ วิธีการของพระพุทธเจ้าในสมัยอดีตเป็นหลัก พระอริยบุคคลสมัยพุทธกาล จะยึดหลักพระพุทธเจ้าเป็นหลัก เรื่องอะไร พระพุทธเจ้าทรงแสดงไว้อย่างไร ท่านจะแสดงอย่างนั้น นั่นคือการเผยแผ่อย่างแบบครู พระโบราณจารย์ได้เน้นให้ตระหนักดังกล่าวแล้วข้างต้น นักเผยแผ่ทุกคนคือราชทูตทำหน้าที่ส่งราชสาสน์ ราชสาสน์ว่าอย่างไร แสดงอ่านไปตามนั้น ราชทูตที่ดีนั้นต้องไม่แปลงราชสาสน์ให้คลาดเคลื่อน (พระเทพดิลก, 2549) ข้อความดังกล่าวชี้ให้เห็นว่าการเผยแผ่พระพุทธศาสนาตั้งแต่อดีตนับแต่พระพุทธเจ้าองค์ก่อนๆ เป็นต้นมาแม้กระทั่งพระพุทธเจ้าสมณโคดมเองนั้น ก็ได้ปฏิบัติตนเผยแผ่พระพุทธศาสนาตามแบบอย่างครูอาจารย์ที่มีมาในอดีต ขณะเดียวกันการเผยแผ่พระพุทธศาสนาอาศัยหลักการวิธีการตามรูปแบบเดิมที่ครูอาจารย์ก่อนได้ถือปฏิบัติมา พระพุทธเจ้าเองก็ทรงปฏิบัติตนให้เป็นแบบอย่างแก่พระสาวกทั้งหลายเช่นกัน ทรงใช้หลักการ วิธีการเผยแผ่พระพุทธศาสนาจากพระพุทธเจ้าองค์ก่อนๆ มาปฏิบัติสืบมา แม้กระทั่งในปัจจุบันพระภิกษุสงฆ์ผู้ทำหน้าที่เผยแผ่พระพุทธศาสนาก็ยังยึดถือปฏิบัติตามแบบที่ครูอาจารย์ได้ปฏิบัติสืบๆ กันมา จึงพอสรุปได้ว่าพระพุทธเจ้าได้ทรงนำหลักโอวาทปาฏิโมกข์มาใช้ในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาโดยพระองค์เองก็ได้ทรงถือปฏิบัติตามหลักการวิธีการที่พระพุทธเจ้าองค์ก่อนๆ ได้ปฏิบัติสืบมาและพระองค์ยังทรงปฏิบัติตนให้เป็นแบบอย่างแก่พระภิกษุสงฆ์สาวกได้ยึดถือปฏิบัติตามด้วยเช่นกัน

หลักคำสอนในโอวาทปาฏิโมกข์ที่พระสาวกนำออกไปเผยแผ่นั้นเป็นหัวใจสำคัญของพระพุทธศาสนาเมื่อคนทั้งหลายได้น้อมนำไปปฏิบัติแล้วจะเป็นหนทางนำชีวิตดำเนินไปสู่ความสุขสงบในเบื้องต้นมีหลักของศีล สมาธิ ปัญญา ดังปรากฏข้อความว่า “ภิกษุทั้งหลาย ภิกษุในธรรมวินัยนี้ เป็นผู้ทำให้บริบูรณ์ในศีล ทำให้บริบูรณ์ในสมาธิ ทำให้บริบูรณ์ในปัญญา เธอยังลวงลึกลับขบถเล็กน้อยบ้างและต้องออกจากอาบัติเล็กน้อยเหล่านั้นบ้าง ลึกลับขบถเหล่านี้เป็นเบื้องต้นแห่งพรหมจรรย์ ที่เหมาะสมแก่พรหมจรรย์ เธอเป็นผู้มีศีลยั่งยืน มีศีลมั่นคง ในลึกลับขบถเหล่านั้น สมาทานศึกษาอยู่ในลึกลับขบถทั้งหลาย ภิกษุนั้นได้กระทำให้แจ้งซึ่งเจโตวิมุตติ ปัญญาวิมุตติ อันหาอาสวะมิได้ เพราะความสิ้นไปแห่งอาสวะทั้งหลายด้วยปัญญาอันยิ่งเองในทิวริชธรรมนี้ เข้าถึงแล้วแลอยู่” ความหลุดพ้น (วิมุตติ) มีตั้งแต่ระดับโลกิยะ ถึง โลกุตตระ มีพุทธดำรัสตรัสไว้ในอนัตตลักขณสูตรว่า วิมุตตสมิ วิมุตตมิติ ญาณ โหติ แปลว่า เมื่อหลุดพ้นแล้ว ย่อมมีญาณหยั่งรู้ว่า หลุดพ้นแล้ว ชีณา ขาติ วุสิต พุทธจริย กต กรณีย นามปริ อิตถตตยาติ ปชานาติ แปลว่า ย่อมรู้ชัดว่าชาติสิ้นแล้ว พรหมจรรย์อยู่จบแล้ว กิจที่ควรทำ ทำเสร็จแล้ว กิจอื่นเพื่อความเป็นอย่างนี้มิได้มี (ส.ข.17/154/84) จะเห็นได้ว่าหลักคำสอนในโอวาทปาฏิโมกข์นั้นสอดคล้องครอบคลุมเป้าหมายสูงสุดของพระพุทธศาสนา คือ การพ้นทุกข์สิ้นทุกข์บรรลุมรรคผลนิพพานนั่นเอง

สรุป ในการเผยแผ่พระพุทธศาสนานั้นพระอรหันตสาวกหรือพระธรรมทูตชุดแรกนั้นได้นำเอาหลักโอวาทปาฏิโมกข์ที่พระพุทธเจ้าทรงประทานให้นำไปเป็นหลักการสำคัญในการเผยแผ่และประกาศพระพุทธศาสนาไปสู่หมู่ชนทั้งหลายทั่วชมพูทวีป หลักสาระสำคัญของโอวาทปาฏิโมกข์นั้นมี 13 ประการ สรุปโดยย่อคือ หลักการ 3 วิธีการ 4 และอุดมการณ์ 6 โดยหลักการ 3 หมายถึง หลักคำสอนสำคัญของพระพุทธศาสนาที่ถือว่าเป็นหัวใจสำคัญที่พระสาวกนำไปเผยแผ่ให้คนทั้งหลายได้นำไปปฏิบัติเพื่อประโยชน์สุขในการดำเนินชีวิตอีกทั้งยังเป็นหนทางปฏิบัติเพื่อความพ้นทุกข์สิ้นทุกข์นำไปสู่จุดมุ่งหมายสูงสุดของพระพุทธศาสนา คือ นิพพาน อุดมการณ์ 4 หมายถึง เป้าหมายของพระพุทธศาสนาที่ถือเป็นข้อปฏิบัติและจุดยืนของภิกษุบรรพชิตที่ต้องปฏิบัติตนอันมีลักษณะที่แตกต่างจากศาสนาอื่นๆ วิธีการ 6 หมายถึง ขั้นตอนการปฏิบัติของบรรพชิต เป็นการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระพุทธเจ้าที่ทรงใช้รูปแบบที่แตกต่างกันเพื่อความสะดวกต่อการทำความเข้าใจเกี่ยวกับหลักการสอนพุทธธรรมของพระองค์ วิธีการในการเผยแผ่พระพุทธศาสนานี้ถือว่าเป็นกลยุทธ์ที่ภิกษุผู้เผยแผ่พระพุทธศาสนาพึงยึดถือ

ปฏิบัติไปในแนวทางเดียวกัน เพื่อความเป็นเอกภาพ ดังนั้นจะเห็นได้ว่าหลักคำสอนในโอวาทปาฏิโมกข์นั้นสอดคล้องครอบคลุมเป้าหมายสูงสุดของพระพุทธศาสนา คือ การพ้นทุกข์สิ้นทุกข์บรรลุมรรคผลนิพพานนั่นเอง

5. สรุป

โอวาทปาฏิโมกข์ หมายถึง หลักคำสอนที่พระพุทธเจ้าทรงแสดงแก่พระอรหันตสาวก ณ บริเวณเวฬุวัน โดยเนื้อหาของโอวาทปาฏิโมกข์เป็นภาษาบาลีที่พระสังคีติจารย์ได้ประพันธ์ขึ้นมี 3 คาถากับอีกกึ่ง โดยสาระสำคัญของโอวาทปาฏิโมกข์นั้น เป็นนโยบายหลักในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา เป็นการสร้างความเข้าใจความชัดเจนในหลักการและวิธีการให้แก่คนทั้งหลายโดยหลักการนั้นต้องดำเนินอยู่ในแนวทางแห่งความพ้นทุกข์ ความสำคัญของโอวาทปาฏิโมกข์ มี 13 ประการ คือ หลักการ 3 อุดมการณ์ 4 และวิธีการ 6

พระพุทธเจ้าทรงใช้หลักการ 3 อุดมการณ์ 4 และวิธีการ 6 ในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาถือเป็นสาระสำคัญที่ควรยึดถือเพื่อเป็นแนวทางในการปฏิบัติ เป็นหัวใจของคำสอนของพระพุทธเจ้าที่พระสาวกต้องนำไปเผยแผ่สั่งสอนแก่คนทั้งหลาย หลักการ 3 นั้นสอนให้คนเป็นคนดีมีคุณธรรมละเว้นการไม่สร้างบาปทั้งปวงดำรงตนอยู่ในศีลธรรม ไม่เบียดเบียนตนเองและผู้อื่น รักษากาย วาจา ใจ ให้สงบเรียบร้อยดีงามคืองดงามในเบื้องต้นท่ามกลาง และที่ สุด หลักการในโอวาทปาฏิโมกข์นี้สอดคล้องกับหลักไตรสิกขา คือ ศีล สมาธิ ปัญญา ซึ่งถือเป็นหลักที่ครอบคลุมการปฏิบัติของคนทั้งหลายในการดำเนินชีวิตให้มีความสุขสงบในเบื้องต้นและสามารถนำไปปฏิบัติสู่เป้าหมายสูงสุดของพระพุทธศาสนาคือการดับทุกข์ สิ้นทุกข์โดยสิ้นเชิงได้ อุดมการณ์ 4 ถือเป็นข้อปฏิบัติและจุดยืนที่ภิกษุผู้เผยแผ่ต้องถือปฏิบัติเป็นแบบอย่างเพื่อสร้างความเคารพศรัทธาให้แก่คนทั้งหลายอันจะเป็นประโยชน์ต่อการเผยแผ่พระพุทธศาสนาอย่างยิ่ง และวิธีการ 6 เป็นกลยุทธ์ที่ภิกษุผู้เผยแผ่พึงถือปฏิบัติให้เป็นแนวทางเดียวกัน เพื่อความเป็นเอกภาพในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาและถือว่าเป็นจุดเด่นของพระพุทธศาสนาที่แตกต่างจากศาสนาหรือลัทธิอื่นๆ ที่ทำการเผยแผ่เช่นกัน

หลักคำสอนในโอวาทปาฏิโมกข์ที่พระพุทธเจ้าประทานให้พระสาวกนำไปเผยแผ่นั้น เมื่อคนทั้งหลายได้น้อมนำไปปฏิบัติแล้วจะเป็นหนทางนำชีวิตดำเนินไปสู่ความสุขสงบ จะเห็นได้ว่าหลักคำสอนในโอวาทปาฏิโมกข์นั้นสอดคล้องครอบคลุมเป้าหมายสูงสุดของพระพุทธศาสนา คือ การพ้นทุกข์สิ้นทุกข์บรรลุมรรคผลนิพพานนั่นเอง

6. เอกสารอ้างอิง

- กรมการศาสนา. (2525). พระไตรปิฎกภาษาไทยฉบับหลวง เล่ม 4, 13, 17, 25. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์กรมการศาสนา.
- กรมการศาสนา. (2540). กระทรวงศึกษาธิการ. คู่มือพระสังฆาธิการว่าด้วยเรื่องการคณะสงฆ์และการพระ ศาสนา. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์กรมการศาสนา.
- คงชิต ชินสิญจน์. (2551). การพัฒนารูปแบบการประชาสัมพันธ์เพื่อเผยแผ่พระพุทธศาสนาของมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย. ดุษฎีนิพนธ์ปริญญาศาสนศาสตรดุษฎีบัณฑิต บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย.
- พระครูโฆสิตสังฆพิทักษ์ (ประเวท ถาฐาน). (2560). กลยุทธ์ในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสงฆ์ไทยในสังคมปัจจุบัน. วารสารวิชาการธรรมทรรศน์. 17(3), 211-223.

- พระครูปลัดสุวัฒนเมธาคุณ (ชัยยันต์ จตตาลโย). (2562). ประวัติและพัฒนาการพระพุทธศาสนา. นครปฐม :
สาละพิมพ์การ.
- พระเทพดิลก (ระแบบ ฐิตญาโณ). (2549). พุทธวิธีการเผยแผ่พระพุทธศาสนา. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ 87.
- พระพิพิธธรรมสุนทร (สุนทร ญาณสุนทรโร). (2550). ลีลาชีวิต. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์เลี้ยงเซียง.
- พระมหาวิสูตร ปภัสโร (ยุวศิลป์). (2560). บูรณาการหลักโอวาทปาฏิโมกข์สู่บรรทัดฐานทางสังคมไทย : ศึกษา
กรณีชุมชนบ้านศาลา ตำบลดอนแก้ว อำเภอแม่ริม จังหวัดเชียงใหม่. ดุษฎีนิพนธ์ปริญญาพุทธศาสตรดุษฎี
บัณฑิต บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระมหาสุริยา อภิวิฑฒโน (มะสันเทียะ). (2563). การเผยแผ่พระพุทธศาสนาตามหลักโอวาทปาฏิโมกข์ : หลักการ
อุดมการณ์และวิธีการ. วารสาร มจร มนุษยศาสตร์ปริทรรศน์. (6)1, 359-367.
- แม่ชีณัฐนาถ เจริญรุ่ง. (2549). การแก้ปัญหาเสพติดตามหลักโอวาทปาฏิโมกข์. วิทยานิพนธ์ปริญญาศาสน
ศาสตรมหาบัณฑิต บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย.
- ราชบัณฑิตยสถาน. (2550). พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน 2525. กรุงเทพมหานคร : อักษรเจริญทัศน์.
- วศิน อินทสระ. (2539). พุทธจริยศาสตร์. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์บรรณาคาร.
- วิกิพีเดีย สารานุกรมเสรี. (2564). โอวาทปาฏิโมกข์. สืบค้นเมื่อวันที่ 16 มิถุนายน 2564,
<<https://th.wikipedia.org/wiki/โอวาทปาฏิโมกข์>.
- สนิท ศรีสำแดง. (2550). พระพุทธศาสนา : กระบวนทัศน์ใหม่. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราช
วิทยาลัย.
- สมเด็จพระญาณสังวร สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก (เจริญ สุวฑฒโน). (2554). ธรรมดุษฎี.
กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์พิมพ์สวย.
- สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป.อ. ปยุตโต). (2561). พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลศัพท์. กรุงเทพมหานคร :
บริษัท สหธรรมิก จำกัด.
- สมเด็จพระมหาธีรราชวิทยาลัย (ช่วง วรปุณโย). (2550). คู่มือพระสังฆาธิการ. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์
กรมการศาสนา.
- องค์การเผยแผ่วัดประยุรวงศาวาสวรวิหาร. (2554). วิชาการเทศนา. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณ
ราชวิทยาลัย.
- อรรถัย พนาราม. (2545). สื่อมวลชนกับการเผยแผ่พระพุทธศาสนา. วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต
บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.